

Írta: Molnár László

Egy világváros ifjúsági problémái

Diákönkormányzatok

A minden évben megrendezésre kerülő Fővárosi Oktatáspolitikai Tanácskozás legutóbb 1994. októberében volt. A fenti címmel meghirdetett szekció munkájában a nagyszámú résztvevő fokozott érdeklődéssel és visszafogott várakozással vett részt. Várakozásuk az iskolákban hasznosítható problémakezelési technikákra és a preventív-ismeretterjesztő programokra irányult.

Az ifjúságot érintő számos jelenség markánsabban érhető tetten a nagyvárosokban, különösen egy olyan világvárosban, mint amilyen Budapest.

Milyen jelenségekről van szó?

Jelentőségüknel fogva elsősorban devianciákról, nevezetesen a gyermek- és ifjúsági bűnözésről, az alkohol- és drogfogyasztásról.

Miért aktuálisabb szólni e témáról mostanság, mint más időben? Mert a családok elszegényedése, a fiatalok munkanélkülisége rohamosan növekszik, és e tendenciák demoralizálnak, az érintett rétegek depriváltságát mélyítik. A jórészt szociális háttérű okok, a kilátástalan élethelyzetek gyakran elsődlegesek, ha a bűnözés gyökereit, a szükségletté váló orális örömforrások (alkohol, drog, gyógyszer, dohányzás) eredőjét keressük.

Budapest világvárosi vonzereje a „nagy lehetőségek” csábításában érhető tetten. Az ország gazdasági-szociális és kulturális viszonyai kiegyenlítetlenek, szinte minden a fővárosban kumulálódik: érték- és értéktelenség; jólét- és szegénység; valódi lehetőségek és hamis álmok. A szerencsét próbálni indulók előbb-utóbb ide jönnek, és élnek a város rejtőzködésre alkalmas személytelenségében, akár azok a társaik, akik itt születtek. Sokuk soha nem illeszkedett be a társadalomba, vagy éppen „kiilleszkedett” belőle. A munka és pénz, sokszor biztonságos hajlék nélkül bolyongó fiatalok potenciális elkövetők és/vagy áldozatok,

Megnőtt az ingerküszöbünk, vagy a látszólagos tehetetlenség okán a bűnözést drámai, vagy vészjósló jelzőkkel illetni – mára színüket vesztett, hatástalan szavak. Ezért volt jó dr. Csendes Lászlónak, az ORFK osztályvezetőjének előadása, mikor a gyermek- és fiatalkori bűnözés fővárosi strukturálódását, mutatóit ismertette, mert érezhető volt a tényszerűség expresszív hatása a jórészt intézményvezetőkön álló hallgatóságra.

Az elmúlt 5 évben országosan 90%-kal nőtt a bűnözés, ebből Budapest részesedése jelentékeny. Az ismertté vált ifjúsági bűncselekmények száma elérte a 15 ezret, a gyermekkoriak által elkövetett bűncselekmények, pedig megközelítik a 4 ezret. (Máshonnan tudjuk, hogy az ismertté vált és a becsülhető bűncselekmények száma között reális a tízes szorzószám használata.) Tendenciájában növekszik a mind fiatalabb (gyermek)korban elkövetett személy elleni erőszak, a vagyon elleni bűncselekmények dominanciája mellett. Az elkövetések módját mindinkább jellemzi a brutalitás. Míg korábban gyakran állt a háttérben felnőtt felbujtó, addig mára az „önmagát szervező” (gyermek) csoportos bűnözés válik meghatározóvá.

Az elmúlt időszakban felerősödött az ún. szkinhed jelenség, amely többnyire a családjukban érzelmi biztonságot, az életben értelmes célt nem találó fiatalokat ragadja magával. A kisebbségek ellen uszító, bűnbakkereső ideológia elleni „puha” fellépés, és némely politikai erő nem kellő elhatárolódása a jelenségtől bátorítólag hat az önmagukat társadalomellenes módon kibontakoztatni kívánó fiatalokra.

Ugyancsak új keletű jelenség olyan kisebb vallási csoportok szerveződése, amelyeknek tagjai a személyiségük súlyos roncsolódása mellett, mintegy kilépnek a társadalomból. Ennek legismertebb, ez idáig már számos tragédiához vezető válfaja a sátánizmus.

E jelenségek ellen egy anómiás társadalom egyidejűleg kétféleképpen tehet(ne). Egyfelől hosszú távon kamatozó befektetéssel: egészségesen fejlődő, az autonóm személyiséget kibontakoztató, sokféle, de alapvetően a polgári értékrendet preferáló civil társadalom megteremtésével. Másfelől olyan nyilvánosság biztosításával, ahol a társadalom- és közösségbarát értékek nyílt közvetítése valósulhat meg a tájékoztatás, a felvilágosítás, az ismeretterjesztés és a pedagógia eszközeivel. Az értékek közelítését hitelességével hatékonyan segítheti, ha a fiatalok részesei e munkának, hiszen ők referencia csoportjai egymásnak.

A résztvevők egy ígéretes felvilágosító-ismeretterjesztő programról szerezhetek információkat. A los angeles-i rendőrség világszerte szabadalmazott, ún. DADA programját már 55 fővárosi iskolában vezették be. (DADA: dohányzás, alkohol, drog, AIDS szavakból alkotott mozaikszó.) A program egyik sajátja, hogy 8 éven keresztül, koncentrikus tantervi felépítésben közvetíti az ismeretanyagot és a gyermekek látens tanulási helyzetben szereznek ismereteket. A program másik lényeges vonása, hogy kizárólag rendőrök vezethetik a foglalkozásokat. Az Egyesült Államok kultúrájában a rendőri szerep presztízse lényegesen magasabb, mint nálunk, ezért a gyerekek előtt egyenruhában megjelenő rendőrnek jobb esélye van a bizalomépülésre, a megelőző rendőri munka szerepének elismerésére. Egyelőre csak bizakodhatunk, hogy e felértékelődés előbb-utóbb idehaza is megtörténik.

Ma Budapesten az ifjúságvédelemmel foglalkozó rendőrök száma csekély, és a kapitányságokon nem szakosodott szervezeti struktúrában dolgoznak. A koncentrált szervezeti keretek kialakítása a szándékon túl pénzfüggő is, ezért egyelőre kilátástalan. A szakosodás, a professzionalizálódás nemcsak szervezeti kérdés, hanem döntően képzés, módszertan dolga, melyre fel kell készíteni. A jövőben a bűnmegelőzés, bűnüldözés és a büntetés-végrehajtás terén egyaránt a nemzetközi normák – ENSZ gyermekjogi egyezmény Lyoni szimpózium normái, Pekingi szabályok – szerint kellene dolgozniuk.

Dr. Veér András pszichiáter ijesztő adatokkal illusztrálta a devianciák térhódítását. Eszerint 600 ezer alkoholbeteggel, 50-60 ezer drogélvezővel és évi 4500 öngyilkossággal számolhatunk. Az igen magas halandóságból egyharmad részben a fenti okok valamelyike szerepel.

A szenvedélybetegségben érintettek többségénél kimutatható egyfajta lelki diszpozíció, melynek közismert megjelenési formája a szorongás. A pszichoszomatikus betegségek és a szenvedélybetegségek egyaránt a szorongás talaján keletkeznek. A szorongást kiváltó pszichés hatások leginkább veszélyeztetettjei a gyermekek és a fiatalok. Míg a társadalom a kétséges eredménnyel kezelhető alkoholbetegekre, drogfüggőkre koncentrálna praxisát, addig a valódi preventív célról, a szorongás oldásáról megfeledkezik. A családi diszfunkciók mellett az iskolarendszer a gyermekkori szorongás másik legkomolyabb forrása. Az individuális sajátosságokat figyelmen kívül hagyó oktatás a teljesítménykényszerrel és annak ellentétével, a teljesítmény visszatartással egyaránt szorongás előidézője lehet. A szorongást oldó drogokhoz és más kábulatkeltésre alkalmas anyagokhoz való hozzászokás, a függőség

kialakulása ellen a legáltalánosabban fogalmazva a kiegyensúlyozott, érzelmi biztonságban eltöltött gyermekkor lehet az igazi garancia. A komprehenzív iskolák – ha egyszer majd lesznek – és mindazon iskolák, amelyek személyiségközpontú pedagógiákra szerveződtek, jobb eséllyel képesek a harmonikus gyermekkorhoz hozzájárulni.

Az elmúlt hónapok élénk drogvitájáról dr. Veér András elmondta, hogy egy legalizációs állapot előidézése azért volna veszélyes szerinte, mert a könnyűdrogok (pl. marihuána) bevezető állomásai a keményebb drogok fogyasztásának, noha ezt az adatot nem támasztják alá egyértelműen, és a vita sem nevezhető érzelemmentesen tárgyyszerűnek. Leleplezően szólt az egészségügyben (köz)ismert elhárító mechanizmusokról és a gyermekkori drogpszichiátriai ellátás teljes hiányáról.

Élénk vita folyt arról, hogy a megelőző-felvilágosító munka mennyiben feladata a pedagógusoknak, és mennyiben volna helyénvaló más segítők bevonása: iskolai szociális munkások, védőnők, önkéntes segítők. A többség számára elfogadható volt az a nézet, mely szerint a pedagógusoktól elvárható, hogy a felvilágosító-preventív munkát a napi oktatás részeként kezeljék, s csak a különleges szakismeret és felkészültséget igénylő feladatokra hívjanak segítségül külső szakembereket. Ekkor azonban az ő képzésüket, továbbképzésüket is ehhez kell javítani. Mint a legtöbb iskolai gyermekvédelmi kérdés esetében, a pedagógus kompetenciája a pedagógiai eszközökkel befolyásolható esetekre terjedhet ki. Az így nem kezelhető problémáknál a pedagógusoknak (az iskolának) szignalizációs szerepe kell legyen az egyelőre csekély számban alkalmazott iskolai szociális munkások felé, vagy az iskolán kívülről kell segítséget kérni, legvégső esetben a hatóságoktól.

A pedagógusok jogos kérése, hogy munkájukhoz kapjanak segítséget és támogatást. Mint már oly sokszor, most is kiderült, hogy nem jut el hozzájuk (az iskolába sem?) az alapvető irodalom, a felkészítő tanfolyamokról, tréningekről hírt adó információ.

Nem volt szerencsés a diákönkormányzatokról, mint a demokrácia és a polgári technikák elsajátítása egyik iskolai színteréről és a devianciákról egyazon szekcióban értekezni. Ellenérzésüknek többen hangot is adtak.

Jasper András és Koltai Péter az Országos Diák Unió és a Közoktatás politikai Tanács diák oldalának képviselői nehezményezték, hogy a még hatályos ifjúsági törvény (1971. évi IV. törvény) végrehajtását elszabotálta az előző kormányzat, azaz felelősség terheli a korábbi közoktatási minisztereket, mert országos diákparlament összehívásáról nem intézkedtek.

Számos hozzászólás utalt arra, hogy a diákönkormányzatok működési kereteinek biztosítása és az iskolai döntéshozatalba történő bevonásuk mutatója az iskolai demokrácia szintjének. Eszerint igen szórt képet kapunk. A diákok állampolgári tudata általában fejlettebb a fővárosban, ezért itt gyakrabban találunk jól működő diákönkormányzatokat. Feltehetően a környezet is nyitottabb, több a választási lehetőség! Azonban közöttük nincsen kommunikáció, nincsen érdemi kapcsolat. Célként fogalmazták meg a kapcsolatalakítást egymás erősítésének szándékával.

Tisztázatlan, hogy az iskola falain túl milyen jogosítványokkal rendelkeznek a diákönkormányzati képviselők, képviselhetik-e önkormányzatukat az iskolán kívül. A kérdés egyik jelentősége abban áll, hogy az iskolafenntartókkal szembeni érdekképviseletben kaphatnak-e szerepet. Reményeik szerint majdan a fővárosi diákönkormányzati közgyűlés tisztázni fogja mandátumukat.

Intézmény- és személyfüggőnek tűnik az is, hogy a tanulókat érintő fegyelmi tárgyalásokon elláthatnak-e érdekvédelmet.

A diákönkormányzatokat segítő tanárok hiányolták a munkájukat könnyítő kiadványokat, könyveket. Kínos volt mikor ilyen kiadványok létezéséről tájékoztattak Jasper András és Koltai Péter.

Mi fogalmazható meg a szekció munkája nyomán?

Mindenekelőtt az, hogy a diák-önkormányzatiság kérdése megérdemli, hogy önálló szekcióban vitassák meg aktuális gondjait. Továbbá az, hogy az élet egyik meghatározó színterén, az iskolákban, a meglehetősen oktatás-centrikusság mellett nyílt kommunikációban szükséges megvitatni számos olyan kérdést is, amely nem része a tantervnek. A személyiségfejlesztés követelménye a másik sarkalatos kérdés, amely a jelenleginél komolyabb szerepet kell kapjon valamennyi, a tanulók többsége számára „kitalált” iskolatípusban, mint amilyen például a tízosztályos általános iskola. Az iskoláknak együtt kell működniük mindazokkal a társadalmi szervezetekkel és egyházakkal, amelyek segíthetik személyiségformáló munkájukat.

A jó iskolai osztályközösségek spontán önsegítő csoportként működnek, s ez hallatlan erejük lehet, ha bajba jutott társaikon kell segíteni. Az iskolai gyermek- és ifjúságvédelem, mint preventációs feladat így is realizálódhat. Ha mindez kevés – marad az iskola szignalizációs szerepe...

E beszámoló készítőjének azt a hálás feladatot adták a pedagógusok és a diákok, hogy továbbítsa kérésüket a tanácskozás plenáris fórumához, mely szerint kéri, hogy a Fővárosi Önkormányzat valamennyi budapesti oktatási intézménybe (kollégiumokba is), valamennyi tanulóhoz juttassa el az ENSZ gyermekek jogairól szóló egyezségománának az UNICEF által kiadott magyar nyelvű fordított szövegét.